

FINSK KRÖNIKA

Förslag till lag om brott mot liv. I oktober 1963 färdigställdes i lagberedningen det reviderade förslaget till reform av stadgandena angående brotten mot liv och den kroppsliga okränkbarheten. Enligt förslaget skulle bland annat gränserna mellan mord och dråp helt förändras. Såsom mord skulle man komma att anse förutom dödande, som sker efter moget övervägande, även sådana fall, där uppsåttligt dödande sker för att främja annat brott eller för att hindra att annat brott uppdragas samt dödande, som sker av lust, eller som sker på sådant sätt som medför allmän fara eller som ådagalägger särskild grymhet hos gärningsmannen. Dessutom skulle man som mord anse sådana fall då tjänsteman dödas medan han å tjänstens vägnar upprätthåller ordning samt också andra fall där dödandet av liknande orsaker bör anses vara synnerligen grovt. Det regelmässiga straffet för mord är under fredstid tukthus på livstid men vid synnerligen mildrande omständigheter skulle man för mord även kunna ådöma tukthusstraff på viss tid. I lagförslaget har man i motsats till gällande rätt utvidgat straffmildringsgrunden vid dödande av nyfött barn till att gälla också kvinna som blivit gravid genom samlag utom äktenskapet.

Antalet bötesfångar. Enligt en lagändring som trädde i kraft den 1 september 1963 (se föregående krönika) räknas numera förvandlingsstraffet för böter på de obetalda dagsböternas antal och inte såsom tidigare på hela det ursprungliga antalet dagsböter. Genom samma lagändring sänktes också maximum vid sammanläggning av böter till 180 dagar fängelse. Lagändringen hade till följd att av de 1075 fångar, som i början av september 1963 utstod förvandlingsstraff för böter, strafftiden förkortades för 249 och 113 frigavs genast. De uppgifter, som ingått beträffande fångantalet vid årsskiftet anger, att 938 män och 22 kvinnor då utstod förvandlingsstraff för böter. Motsvarande antal var vid föregående årsskifte 1259 män och 44 kvinnor.

INTERPOL-kongress. Den 21—23 augusti 1963 hölls i Helsingfors INTERPOL's 32 årsmöte. De flesta diskussionerna på mötet rörde tekniska frågor i samband med polisarbetet. Den intressantaste frågan ur kriminologisk synpunkt gällde inrättandet av särskilda „Crime Prevention Bureaus“ i anslutning av polisen. Mötet ställde sig positivt till tanken.

Riksdagsspörsmål om biltillgreppen. Den 16 oktober inlämnade S. Suorttanen m. fl. riksdagsmän ett spørsmål om vad regeringen tänkte göra i anledning av det stigande antalet biltillgrepp.

Justitieministeriets lagstiftningsavdelning begärde ett utlåtande i saken av Kriminologiska forskningsinstitutet. I institutets utlåtande har det årliga antalet motorfordonstillgrepp under åren 1958—1962 ställts i relation dels till antalet män i åldern 10—24 år och dels till antalet motorfordon samt till dessa båda samtidigt. Jämförelsen gav

indirekt stöd för uppfattningen att de senaste årens stigande antal motorfordonstillgrepp framförallt sammanhänger med den snabba expansionen av motorfordonsparken. Ju flera motorfordon, desto lättare är det att hitta ett ur tillgreppssynpunkt lämpligt objekt och desto lättare är det att undgå upptäckt efter tillgreppet. Denna korrelation mellan antal och tillgrepp kan väntas bestå ända fram till en mättnadspunkt, som dock — att döma av erfarenheter från övriga länder — ännu inte på länge kommer att uppnås.

Rättsstatistiken gör inte skillnad mellan tillgrepp av olika slags motorfordon. Det förefaller dock som om bilarna skulle utgöra en minoritet bland tillgreppsobjekten. Den påtagliga föryngringen av dem som åtalas för motorfordonstillgrepp sammanhänger tydligen just med den ytterst snabba expansionen av mopedbeståndet och det stigande antalet mopedtillgrepp under de senaste åren.

Rubriceringen av motorfordonstillgrepp som stöld eller olovligt förfogande varierar från ort til ort. I Helsingfors betraktas flertalet motorfordonstillgrepp som stöld i polisstatistiken — i Åbo och Tammerfors är det tvärtom. Åtalseftergift — som i Finland enbart kommer i fråga för personer som vid brottets begående var i åldern 15—17 år — användes under åren 1958—1962 i 2,3 % av de fall där åtals- eftergift kunde användas.

Beträffande åtgärder mot motorfordonstillgreppen understryker Kriminologiska forskningsinstitutet i sitt utlåtande, att en skärpning av straffskalan är effektivast, när det är frågan om brottsarter som uppfyller följande villkor: 1) en stor del av alla brottslingar straffas samt 2) den brottsliga handlingen föregås av relativt långt övervägande. En rätt liten del av alla som gör sig skyldiga till motorfordonstillgrepp kan straffas — dels är uppklaringsprocenten låg, dels är den relativa andelen icke straffmyndiga brottslingar exceptionellt stor. Om man med en skärpning av straffskalan vill kännbart minska motorfordonstillgreppen är det sålunda troligen nödvändigt att mycket kraftigt skärpa, kanske mångdubbla de nuvarande straffsatserna.

En mindre justering av straffsatserna i den form strafflagskommitten gått in för i sitt förslag om en ny brottstyp (bruksstöld) skulle därför knappast ha någon påtaglig inverkan på brottsligheten. En annan sak är att introducerandet av en ny brottstyp kan ha en viss allmänpreventiv verkan i den mån den verkar förenhetligande på nuvarande rättspraxis.

Införandet av obligatoriskt rattlås på alla bilar skulle däremot troligen på ett kännbart sätt minska frekvensen av billtillgrepp slutar Kriminologiska forskningsinstitutet sitt utlåtande. I utlåtandet understryks ytterligare, att det är kriminalpolitiskt ändamålsenligt att vidta motåtgärder i ett tidigt stadium, innan tillgrepp av motorfordon hunnit bli en vana bland ungdomen.

I sitt svar till riksdagen hänvisade justitieministern till institutets utlåtande och utlovade utom en proposition om bruksstöld åtgärder i syfte att göra bruket av ratt- eller andra speciallås mera allmänt.

Inkeri Anttila.

NORSK KRONIKK

Politistatistikken.

Foreløpige tall fra Statistisk Sentralbyrås politistatistikk for 1963 viser at politiet i løpet av året etterforsket i alt 46.122 forbrytelser. Det var 7 % flere forbrytelser enn etterforsket året før. 6.112 eller 13 % av forbrytelsene var brukstyverier av motorkjøretøy, men 27.441 eller 59 % av sakene gjaldt andre tyvsforbrytelser. Oppgangen i tallet på etterforskede forbrytelser gjelder de fleste hovedgrupper av lovbrudd. Tallet på saker om dokumentfalsk, underslag og bedrageri var 14 % høyere i 1963 enn året før. For brukstyverier av motorkjøretøy og for andre tyvsforbrytelser gikk tallet på lovbrudd opp med h. h. v. 11 % og 6 %, mens oppgavene over forbrytelser mot den alminnelige orden og fred viser en oppgang på 10 %. Av sedelighetsforbrytelser, voldsforbrytelser og ærekrenkelses ble det i 1963 etterforsket omtrent like mange lovbrudd som året før.

Tallene for 4. kvartal 1963 viser 15.500 forbrytelser etterforsket av politiet. Det er det høyeste kvartalstall for etterforskede lovbrudd som noengang er registrert. Det er dette høye tall som har gitt det høye totaltall for året 1963. Tallet viser 22 % flere forbrytelser enn i samme kvartal året før. Dersom tallet holdes likt tallet for 4. kvartal 1962, blir totaltallet for 1963 43.315 mot 42.990 i 1962 (og 43.186 for 1961).

(Se nedenfor om tempoet i saksbehandlingen.)

Reaksjonsstatistikken.

Reaksjonsstatistikken for året 1962 viser at tallet på domfellelser, forelegg og påtaleunntatelser i forbrytelsessaker utgjorde i alt 6.426. Det var 341 eller 5,6 % flere reaksjoner i forbrytelsessaker enn foregående år. Hele 77 % av de personer som ble kjent skyldig i forbrytelser i 1962 hadde begått vinningsforbrytelser, 9 % hadde gjort seg skyldig i voldsforbrytelser, 5 % ble gruppert på sedelighetsforbrytelser og 9 % på andre forbrytelser. Storparten av oppgangen fra 1961 til 1962 i tallet på forbrytelsessaker skyldes en oppgang i tallet på straffbare for grove tyverier. For denne forbrytelsesgruppen gikk tallet opp med hele 15 %. Også i de nærmest foregående år har tallet for grove tyverier vist en markert stigende tendens. Tallet på straffbare for grove tyverier var således 71 % høyere i 1962 enn 5 år tidligere. I samme tidsrom økte tallene for brukstyverier av motorkjøretøy med 34 % og for simple tyverier og naskerier med 14 %. Tallene for sedelighetsforbrytere viser også en forholdsvis sterk stigning (13 %) fra 1961 til 1962.

Tallet på vedtatte forelegg og fellende dommer i forseelsessaker er for 1962 beregnet til 58.427 mot 53.230 for året før. Oppgangen i 1962 skyldes trafikkforseelsene som økte med hele 21 %. Det meste av økningen skyldes oppgang i tallet på botlagte for parkeringsovertredelser i Oslo og Trondheim. Tallet på straffede for promillekjøring var 10 % høyere enn i året før. For alle andre hovedgrupper av forseelser gikk tallet litt ned i 1962.

Unge lovbrytere.

Justisdepartementet la 31. januar 1964 frem forslag til lov om straffettslige reaksjoner mot unge lovbrytere og lov om endringer i den alminnelige borgerlige straffelov m. m. (Ot.prp. nr. 26, 1963—64). Proposisjonen bygger på og gjengir i hovedsaken det forslag som Straffelovrådet la frem i sin innstilling om endringer i det straffettslige reaksjonssystemet overfor unge lovbrytere (se 1963 s. 267). Hvor det var dissens i Rådet, nemlig i spørsmålet om varigheten av den nye strafform „ungdomsarrest“, og i spørsmålet om å erstatte betegnelsen „arbeidsskole“ med „ungdomsfengsel“, sluttet proposisjonen seg til flertallets forslag.

I den debatt som har fulgt etter at Straffelovrådet avga sin innstilling, er det forslaget om ungdomsarrest som har vært mest diskutert — både om varigheten av ungdomsarresten og berettigelsen i seg selv av en slik reaksjonsform (se bl. a. 4 artikler i tidsskriftet „Lov og Rett“, nr. 3 for 1964). Blant de innkomne uttalelser til departementet er det ingen som i prinsippet går imot innføring av formen ungdomsarrest, selv om det er endel uenighet om varigheten og det nærmere opplegg.

Politistatistikkens tall for den yngste aldersgruppe over den kriminelle lavalder (14—17-åringene) gikk i 1962 ned (se 1963 s. 268). Også tallene i reaksjonsstatistikken for 1962 gikk ned for denne aldersgruppe. 14—17-åringene pådro seg i 1962 ialt 2.252 straffereaksjoner, eller 6 % færre straffereaksjoner enn i året før. Tallet for alle andre aldersgrupper viste oppgang. Oppgangen utgjorde 22 % for 18—20-åringene, 15 % for 21—24-åringene og 9 % for aldersgruppen 25 år og over. Regnet pr. 1.000 innbyggere i alderen 14—17 år gikk tallet på straffereaksjoner for denne aldersgruppen ned fra 9.98 i 1961 til 8.86 i 1962. I reaksjonsstatistikken er gitt denne kommentar: „Dette resultat er bemerkelsesverdig, fordi det betyr et brudd med den stadige øking siden 1953 i registrert lovbrysterhyppighet blant ungdom. Den markerte øking siste år i lovbrysterhyppigheten for aldersgruppene 18—20 og 21—24 år har nøye sammenheng med at de ungdomskull som i en årrekke har vist stigende kriminell aktivitet i 14—17-årsalderen, nå er nådd opp i høyere aldersgruppe.“

Kings Bay-saken.

Riksadvokaten har avgjort tiltalespørsmålet mot de fire som var siktet for forseelse mot sikkerhetsforskrifter ved Kings Bay-gruben (se 1963 s. 265). Tre av de siktede fikk saken henlagt etter bevisets stilling, mens den fjerde siktede, driftsbestyreren, fikk påtaleunntatelse. Riksadvokaten ga — i en fremstilling på over 100 sider — en grundig begrunnelse for sin avgjørelse. I tilknytning til begrunnelsen uttalte han bl. a.: „Den (påtalemyndigheten) pleier for øvrig også i størst mulig utstrekning å unngå å avgi noen begrunnelse når den inntar det standpunkt at strafferettslig forfølgning skal innstilles enten

fordi forholdet ikke anses straffbart eller fordi beviset ikke strekker til for tiltale. Påtalemyndigheten vil nemlig ellers når den i en utredning veier beviset for og mot, og skyldspørsmålet er diskutabelt, vanskelig kunne unngå å felle en slags dom i saken. Etter oppfatningen i dette land (i motsetning til den som råder annetsteds, f. eks. i Sverige) ville en slik praksis — om den ble anvendt regelmessig — være uforenlig med den rolle påtalemyndigheten er anvist i rettspleien. Erfaringen viser imidlertid at det en og annen sjelden gang kan foreligge en situasjon som tvinger påtalemyndigheten til å fra-vike prinsippet. Slik vil situasjonen især kunne fortone seg når en sak har vakt en usedvanlig publisitet, når det offentlig har vært reist en skarpt utformet kritikk mot personer eller institusjoner som spiller en fremtredende rolle i samfunnet — en kritikk som har dannet innledningen til en etterforskning med siktelse eller som for øvrig har vært offentlig kommentert. Forutsetningen er at saken i seg selv har krav på almenhetens interesse i en usedvanlig grad. En kort og ubegrunnet beslutning om å henlegge en slik sak eller deler av den med den konvensjonelle henvisning til bevisets stilling kan etter omstendighetene være den avslutning av saksbehandlingen som er minst formålstjenlig for alle parter — om enn den minst besværlige for påtalemyndigheten.“

Rømlingesaker.

Eidsivating lagmannsrett har hatt til pådømmelse saken mot de tre rømlingene fra Botsfengslet, som under flukten hadde skutt på offentlige tjenestemenn under deres utøvelse av tjenestehandlinger (se 1963 s. 268). De ble alle frifunnet for tiltalen om forsøk på (forsettlig) drap, men kjent skyldig i å ha truet politifolk med våpen, dessuten i våpentyveri, skapsprengning m. m. To av de tiltalte ble dømt til 4½ års fengsel, mens tredjemann fikk 3 år.

En ny rømlingejakt fant sted i vår. Det gjaldt to svensker som hadde rømt fra anstalt i Sverige og som i Norge under et innbrudd skjøt og drepte en kjøpmann. Svenskene ble først pågrebet på sit hjemlands jord. De vil sannsynligvis — i henhold til de nye nordiske utleveringslovene — bli begjært utlevert fra Sverige.

I Stortinget er det meldt en interpellasjon i tilknytning til rømlingejakten.

Fengselsvesenet.

Justisdepartementet mener i likhet med Straffelovrådet og andre som har uttalt seg, at en ordning med anbringelse av unge lovbryttere i ungdomsarrest bør gjennomføres så snart som mulig. Lovsaken har vært forelagt Finansdepartementet, som ikke på nåværende tidspunkt har kunnet ta noe standpunkt. Det har vist til den aktuelle prioritetsliste for byggevirksomhet vedrørende fengselsvesenet, utarbeidet før lovforslaget om ungdomsarrest forelå. Listen er tatt inn i proposisjonen om unge lovbryttere, og ser slik ut:

1. Stavanger kretsfengsel med kostnadsoverslag kr. 4.700.000
2. Sør-Varanger politikam. og hjelpefengsel, Kirkenes kr. 2.150.000
3. Tromsø kretsfengsel kr. 4.300.000
4. Trondheim kretsfengsel kr. 12.750.000
5. Ullersmo landsfengsel kr. 20.600.000
6. Ila sikringsanstalt, verkstedbygning kr. 3.700.000
7. Ila sikringsanstalt, innhegning m. v. ca. kr. 1.000.000
8. Opstad arbeidshus, modernisering
9. Krogsrud arbeidskoloni
10. Trøndelag arbeidskoloni
11. Oslo kretsfengsel, ominnredning
12. Oslo kretsfengsel, verkstedsbygg
13. Oslo kretsfengsel, fengselssykehus
14. Lukket arbeidsskole
15. Arbeidskoloni Østlandet

Tempoet i saksbehandlingen.

I et rundskriv av 14. oktober 1963 øvet riksadvokaten kritikk over tempoet i forberedelsen av straffesakene (se 1963 s. 269). I et intervju i Dagbladet den 2. april i år uttalte riksadvokat Aulie at det gjennomgående inntrykk av rapportene fra landets statsadvokater — som hadde gjennomgått restansesakene — var at personmangel ble anført som en viktig årsak til at tempoet var for dårlig. Andre anførsler som ofte gikk igjen var administrasjonen ved politikamrene, måten sakene ble ekspedert på og at man ikke er påpasselig nok med å få tilbake saker som er sendt ut til lensmenn eller andre offentlige etater. Riksadvokaten uttalte til slutt at det gikk igjen i flere av rapportene at tempoet i saksbehandlingen hadde tatt seg betydelig opp i tiden etter utsendelsen av rundskrivet.

— Det er vel mulig at oppgang i tempoet i saksbehandlingen kan forklare — ihvertfall delvis — det høye kvartalstall for etterforskede lovbrudd som ble registrert i siste kvartal 1963.

Fra rettspraksis.

Nylig er avsluttet lagmannsrettssak mot en engelskmann, som er best kjent som „mannen med den løse skulder“. Han har i løpet av de siste par årene i gjentatte tilfelle falt i trapper og elevatorer på diverse hoteller i inn- og utland og skadet skulderen, og deretter fått utbetalt store erstatningsbeløp. I denne forbindelse er det til påtalemyndigheten innkommet en rekke anmeldelser mot ham for bedrageri. Påtalemyndigheten ønsket opprinnelig — ved siden av anmeldelsene fra norske hoteller — også å ta med saker som var anmeldt fra svenske og danske hoteller. Forsvareren protesterte og reiste spørsmålet om det var forenlig med folkeretten å ta med sakene fra Danmark og Sverige. Påtalemyndigheten henviste til strl. § 12 nr. 4 jfr. § 13 første og annet ledd, og anførte bl. a. at både straffebestemmel-

sene og rettspraksis i de tre nordiske land var svært overensstemmende for de forhold anmeldelsene lød på. Spørsmålet ble i sin tur prøvet av Høyesteretts kjæremålsutvalg, som fant at sakene fra Sverige og Danmark i alle fall kunne forberedes gjennom rettslig forundersøkelse, men tok ikke standpunkt til om sakene også kunne pådømmes ved norsk domstol. Påtalemyndigheten innhentet deretter betenkning fra professor dr. jur. Frede Castberg. Han konkluderte med at spørsmålet om norsk domstol kunne dømme i sakene fra utlandet var tvilsomt og at man for sikkerhets skyld burde innhente samtykke fra siktedes hjemland. Etter dette besluttet påtalemyndigheten — for ikke å spille tid — bare å fremme straffesak for de handlinger engelskmannen hadde begått i Norge.

Han ble i lagmannsretten kjent skyldig i grovt bedrageri og bedra-geriforsøk og dømt til 1½ års fengsel. Det er nå kommet utleveringsbegjæring for ham fra Sverige, på bakgrunn av et fall han hadde i en heis i et svensk hotell. For fallet fikk han utbetalt 14.000 dollars.

Sosial omsorg.

Stortingets sosialkomité avga 17. april d.å. innstilling om lov om sosial omsorg m.m. Mens den gjeldende forsorgslov direkte bare tar sikte på å sørge for at den som er kommet i en vanskelig sosial situasjon ikke mangler det nødvendige eksistensminimum, skal sosialhjelp etter den nye lov i første rekke ytes med den målsetting å gjøre søkeren selvhjulpn og uavhengig av sosialhjelp i fremtiden. Et nytt organ, sosialstyret, skal opprettes i de enkelte kommuner. Det skal samordne det sosiale arbeid og bl. a. ha tilsyn med sosiale institusjoner i kommunen. Fortsatt skal det være barnevernsnemnd og edruelighetsnemnd (omdøpt til edruskapsnemnd) i kommunene. Også disse nemnder skal komme inn under sosialstyrets ansvarsområde. Sosialstyret skal dog ikke ha rett til å overprøve eller på annen måte bestemme over nemndenes behandling i de enkelte saker. Dersom det ved behandlingen av en sak i en barnevernsnemnd eller edruskapsnemnd viser seg å foreligge sosiale problemer som omfatter andre saker under sosialstyret, skal saken behandles og avgjøres av sosialstyret. Dette gjelder dog ikke for visse nærmere spesifiserte saker, som f. eks. når det er spørsmål om tvangsanbringelse.

Lovforslaget har vært til behandling i Odelstinget, som har sluttet seg til Sosialkomitéens innstilling.

Rettsikkerhetsproblemene i helsesektoren.

Under behandlingen av loven om psykisk helsevern (av 28. april 1961), ble Sosialdepartementets forslag om overprøving av kontrollkommisjonens vedtak om tvangsanbringelse gjennom en egen domstol, tatt ut av lovforslaget og departementet ble anmodet om å ta dette spørsmål opp til ny overveielse (se 1961 s. 236). I vinter ble det oppnevnt et utvalg til å ta seg av dette spørsmål. Utvalget har fått

et vidt mandat. Det heter i mandatet at spørsmålet om overprøving av interneringsvedtak etter loven om psykisk helsevern bør utredes i en større sammenheng, slik det også ble gitt uttrykk for under behandlingen av loven i Stortinget. Utvalgets mandat bør derfor også omfatte tilsvarende spørsmål etter helselovgivningen for øvrig. Dessuten bør utvalget ta opp andre rettssikkerhetsspørsmål vedrørende behandlingen av saker om tvangsinngrep innen helsesektoren. Det forutsettes at utvalget undergir rettssikkerhetsspørsmålene en prinsipiell behandling, slik at de løsninger det kommer frem til vil kunne tillempes på nye områder innen denne sektor der tvangsinngrep kan bli aktuelt.

Som formann for utvalget er oppnevnt høyesterettsadvokat Knut Blom.

Personalia.

Departementsråd Rolv Ryssdal er utnevnt til høyesterettsdommer. Han tiltrådte 1. april d. å.

Fungerende lagmann Lars Z. Backer er utnevnt til lagmann i Agder etter John Lyng, som er utnevnt til fylkesmann i Oslo og Akershus.

Ole-Erik Øie.